

Dictamen, primera valoració

Després de mesos d'estira-i-arroses, de brusques interrupcions i de reunions a diverses bandes en les quals han participat tant membres de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL) com representants i/o enviats dels governs valencià i català (amb la presència destacada d'Esteban González Pons, el mateix president Camps, Ernest Maragall o Joan Rigol), l'AVL ha aprovat un dictamen sobre la denominació de la llengua que reproduïm íntegrament, juntament amb les primeres valoracions del món acadèmic i cultural.

Dictamen de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua sobre els principis i criteris per a la defensa de la denominació i l'entitat del valencià

PREÀMBUL

L'estima dels valencians per la llengua pròpia, considerada com la principal senya d'identitat del poble valencià, ha quedat palesa al llarg de la història. Esta estima s'ha manifestat, especialment, en tots els qui, al llarg dels segles, l'han usada com a vehicle habitual de comunicació.

Units per l'estima a la "llengua pròpia" ("la més alta manifestació de la personalitat d'un poble"), els signants de les Normes de Castelló, l'any 1932, van saber sumar les voluntats i les "diverses tendències culturals i polítiques" del moment en un acord històric, amb la convicció que el futur de la llengua, que volien pròsper, depenia molt especialment de l'assoliment d'unes bases "per a la unificació de l'ortografia valenciana". Ho feren superant tota classe de plantejaments individuals, amb la convicció que el sistema acordat seria, en el futur, "rectificat i millorat", "a base d'amples acords" superadors de punts

de vista diferents. Era un acord "sense vençuts", considerat com el punt de partida necessari per a satisfer les inquietuds d'un poble, deien, que "comença a sentir la dignitat de la llengua pròpia".

Des d'aleshores, s'han multiplicat els estudis sobre el valencià i els treballs de depuració i de modernització de la llengua, alhora que s'han produït notables avanços en la seua recuperació i normalització social. No obstant això, la qüestió de l'entitat de l'idioma i de les implicacions onomàstiques que se'n deriven dista encara d'estar superada des d'una perspectiva sociolingüística, a pesar que, des del punt de vista de la ciència filològica, per una banda, i de la legalitat estatutària valenciana, per l'altra, el tema es pugua considerar resolt. Per tant, cal encara un esforç sensat, solidari i convergent per a evitar polèmiques que sols perjudiquen l'ús i la promoció del valencià i, de retruc, els interessos valencians fora de la nostra Comunitat.

Com és sabut, un sector de la societat valenciana considera que l'idioma propi dels valencians coincideix amb la llengua que es parla en altres territoris de l'antiga Corona d'Aragó, mentre que un altre sector considera que és una llengua diferent. Esta polèmica s'ha vinculat, sovint, al tema de la identitat nacional dels valencians. Per això, en alguns sectors socials, ha tingut ressò la tesi segons la qual identificar l'idioma propi dels valencians amb el d'altres pobles (especialment Catalunya) contribuiria a la pèrdua de les senyes d'identitat del poble valencià i a una hipotètica submissió exterior.

Així mateix, alguns sectors socials han considerat insuficient la incorporació al model de llengua formal de solucions lingüístiques valencianes plenament vives i avalades per la tradició clàssica, per la qual cosa han propugnat una independència total dels valencians quant a la codificació de la seua llengua pròpia com a única via de corregir eixa situació.

L'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana (Llei Orgànica 5/1982, d'1 de juliol) va establir la denominació de valencià per a l'idioma propi dels valencians, sense que el legislador determinara l'entitat filològica del que es designava amb eixa denominació ni especificara la institució normativa de la llengua. Un plantejament tal no ha aconseguit tancar la polèmica, ja que ha permès i permet interpretacions diferents. Per a uns, el fet que l'Estatut parles de valencià equival a dir que esta llengua no és la mateixa que la que es parla en cap altre lloc. Per a altres, en canvi, la solució estatutària respon al reconeixement d'una denominació secular per a referir-se, en l'àmbit de la Comunitat Valenciana, a la llengua que els valencians compartim amb altres pobles de l'antiga Corona d'Aragó. Per a uns altres, encara, és perfectament compatible reconèixer la unitat de la llengua i defensar alhora les característiques genuïnes del valencià, com a via per a superar les discrepàncies de percepció lingüística existents en la societat valenciana.

La promulgació de la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià (4/1983, de 23 de novembre, de la Generalitat Valenciana) esdevingué un fet històric de primer orde en el procés de recuperació del valencià. Per primera vegada es fixaven les bases legals necessàries per a superar la relació de desigualtat existent entre les dos llengües oficials de la Comunitat Valenciana, mitjançant l'articulació de les mesures legals pertinents per a impulsar la incorporació del valencià al sistema educatiu i fomentar-ne l'ús. Així mateix, el preàmbul de la Llei establí que la "llengua valenciana és part substancial del patrimoni cultural de tota la nostra societat" i que "la recuperació i l'extensió del seu ús com un dels factors de retrobament de la nostra identitat com a poble, ens pertoca també a tots els valencians". Però, a pesar d'eixos encerts inqüestionables, la Llei no va definir tampoc l'entitat de la llengua ni va establir l'òrgan normatiu corresponent.

La Llei de Creació de l'AVL (7/1998, de 16 de setembre, de la Generalitat Valenciana) ha suposat una fita important en el procés d'harmonització de les

diferents posicions, partint de la base que totes contenen elements positius per a la nostra llengua. En relació amb la qüestió onomàstica, reconeix que la denominació de valencià és la més adequada per a referir-se a l'idioma propi dels valencians i, al mateix temps, proclama que este idioma "forma part del sistema lingüístic que els corresponents estatuts d'autonomia dels territoris hispànics de l'antiga Corona d'Aragó reconeixen com a llengua pròpia" (Preàmbul). Per una altra part, en relació amb el model lingüístic, l'esmentada Llei garantix que els valencians, mitjançant l'AVL, siguen responsables de la normativització del seu idioma en la Comunitat Valenciana. No obstant això, en la pràctica, el problema de fons no s'ha resolt, tal com evidencia la recurrència amb què el tema de l'entitat i del nom del valencià ha sigut motiu de controvèrsia en els últims anys.

En conseqüència, l'AVL, conscient de la necessitat de resoldre estes i altres ambigüitats, que només provoquen polèmiques contraproductives per a l'ús normal i per al prestigi de la nostra llengua, aprova, amb caràcter prescriptiu, el següent:

DICTAMEN

1. D'acord amb les aportacions més solvents de la romanística acumulades des del segle XIX fins a l'actualitat (estudis de gramàtica històrica, de dialectologia, de sintaxi, de lexicografia...), la llengua pròpia i històrica dels valencians, des del punt de vista de la filologia, és també la que compartixen les comunitats autònomes de Catalunya i de les Illes Balears i el Principat d'Andorra. Així mateix és la llengua històrica i pròpia d'altres territoris de l'antiga Corona d'Aragó (la franja oriental aragonesa, la ciutat sarda de l'Alguer i el departament francès dels Pirineus Orientals). Els diferents parlars de tots estos territoris constitueixen una llengua, és a

dir, un mateix "sistema lingüístic", segons la terminologia del primer estructuralisme (annex 1) represa en el Dictamen del Consell Valencià de Cultura, que figura com a preàmbul de la Llei de Creació de l'AVL. Dins d'eixe conjunt de parlars, el valencià té la mateixa jerarquia i dignitat que qualsevol altra modalitat territorial del sistema lingüístic, i presenta unes característiques pròpies que l'AVL preservarà i potenciarà d'acord amb la tradició lexicogràfica i literària pròpia, la realitat lingüística valenciana i la normativització consolidada a partir de les Normes de Castelló.

2. El fet que una llengua es parles en diferents demarcacions polítiques o administratives no és una característica exclusiva del valencià, sinó la situació més habitual en les llengües del món. Així, el portugués es parles a Portugal i al Brasil; l'anglès és la llengua d'Anglaterra, d'Irlanda, dels Estats Units d'Amèrica i d'Austràlia; el castellà o espanyol es parles no sols a Espanya sinó també en la major part dels països hispanoamericans (Argentina, Mèxic...), etc. Les característiques lèxiques i gramaticals peculiars del valencià, que el diferencien d'altres parlars del nostre sistema lingüístic, conviuen amb altres característiques compartides majoritàriament per tots estos parlars. Per altra part, l'existència d'eixos trets específics, sentits com a propis i dignes de ser preservats, és un fet comú en altres llengües.

3. La llengua és un vehicle de comunicació i de cultura. Compartir una llengua, per tant, equival també a compartir el llegat cultural que s'ha transmés en eixa llengua. Però això no implica que els valencians no tinguem unes senyes d'identitat i unes característiques culturals pròpies, i que les percebem com a clarament diferenciades de les dels altres pobles que usen la nostra llengua. El mateix, d'altra banda, ocorre entre francesos i quebequesos, que compartixen el francès; entre portuguesos i brasi-

"Els diferents parlars de tots estos territoris constitueixen una llengua, és a dir, un mateix 'sistema lingüístic'"

“L’AVL considera necessari que els governs autonòmics implicats [...] adopten les mesures pertinents (habilitació de fórmules sincrètiques o similars [...]) a fi que, especialment fora d’eixe àmbit lingüístic, s’harmonitze la dualitat onomàstica”

lers, que compartixen el portugués, o entre anglesos, irlandesos, nord-americans o australians, que compartixen l’anglès, etc. I això sense perjudic que cadascun d’estos pobles tinga la seua entitat política, social i cultural pròpia.

4. En l’àmbit territorial de l’actual Comunitat Valenciana, la llengua pròpia dels valencians ha rebut majoritàriament el nom de valencià o llengua valenciana (annex 2), que començà a generalitzar-se, sobretot, a partir de la segona mitat del XV a causa de l’esplendor politicoeconòmica, cultural i literària que assolí el Regne de València en aquell moment. A pesar d’existir una tradició particularista valenciana respecte a l’idioma propi (annex 3), la consciència de posseir una llengua compartida amb altres territoris de l’antiga Corona d’Aragó s’ha mantingut constant fins a època contemporània (annex 4). Per això, la denominació històrica de valencià ha coexistit amb la de català, documentada en determinades fonts valencianes (annex 5), i generalitzada en l’àmbit de la romanística i de la universitat valenciana de les últimes dècades. Així mateix, no són escassos els testimonis en què s’ha evitat usar el nom d’una de les parts per a designar tot el conjunt del sistema lingüístic mitjançant fórmules compostes o sincrètiques tals com llengua valenciana i catalana (annex 6), o bé en què s’han proposat denominacions integradores i superadores de la diversitat onomàstica (annex 7).

5. La denominació de valencià és, a més, l’establida en l’Estatut d’Autonomia de la Comunitat Valenciana. Per

tant, d’acord amb la tradició i amb la legalitat estatutària, l’AVL considera que el terme més adequat per a designar la llengua pròpia en la Comunitat Valenciana és el de valencià, denominació que s’ha preservat legalment, ja que és una de les principals senyes d’identitat del nostre poble. Este nom pot designar tant la globalitat de la llengua que compartim amb els territoris de l’antiga Corona d’Aragó ja esmentats, com també, amb un abast semàntic més restringit, la modalitat idiomàtica que ens caracteritza dins d’eixa mateixa llengua. Així mateix, és plenament vàlida la denominació de llengua valenciana, sense que este ús implique que es tracte d’un idioma diferent del compartit amb els altres territoris ja indicats.

6. És un fet que a Espanya hi ha dos denominacions igualment legals per a designar esta llengua: la de valencià, establida en l’Estatut d’Autonomia de la Comunitat Valenciana, i la de català, reconeguda en els estatuts d’autonomia de Catalunya i les Illes Balears, i avalada per l’ordenament jurídic espanyol (annex 8) i la jurisprudència (annex 9). L’existència d’eixes dos denominacions pot crear equívocs sobre la cohesió de l’idioma en alguns contextos, especialment fora de l’àmbit lingüístic compartit. Per esta raó l’AVL considera necessari que els governs autonòmics implicats, en col·laboració amb el Govern espanyol, adopten les mesures pertinents (habilitació de fórmules sincrètiques o similars, per exemple) a fi que, especialment fora d’eixe àmbit lingüístic, s’harmonitze la dualitat onomàstica del nostre idioma amb la projecció d’este com a una enti-

tat cohesionada i no fragmentada. Estes fórmules s’haurien d’anar introduint també en àmbits acadèmics o d’altra naturalesa. D’esta manera es podria garantir coherentment la legítima presència del gentilici valencià fora de la nostra Comunitat i, alhora, conciliar la realitat filològica amb la realitat legal i sociològica valenciana.

7. En relació amb el model de codificació de la llengua, cal tindre present que no tots els idiomes de cultura han seguit unes directrius úniques i exclusives. Hi ha models de codificació que tenen un caràcter molt centralista i que es basen en una única varietat literària (com és el cas de l’italià, format a partir fonamentalment del florentí literari); n’hi ha uns altres que es basen en una varietat creada a partir de l’adopció d’elements de diferents parlars (com és el cas de l’èuscar batua), i n’hi ha d’altres, encara, que respecten les diferents modalitats dins de la unitat (com és el cas del portugués de Portugal i el del Brasil). Esta última possibilitat, atesa la rica tradició lingüística i literària del valencià dins de la llengua compartida, és la que l’AVL considera com la més adequada per al nostre idioma, ja que permet respectar la diversitat dins de la unitat. El que es proposa, per al conjunt de la llengua és, per tant, una codificació policèntrica alhora que convergent.

8. Partint d’estos criteris, en l’àmbit territorial valencià, la codificació s’ha fet i es fa d’acord amb un model que incorpora les característiques pròpies dels parlars valencians, tal com es reflectix en els acords normatius adoptats fins ara per l’AVL. Això possibilita disposar de versions valencianes pròpies (mitjans de comunicació, productes audiovisuals, aplicacions informàtiques, mercat editorial, texts litúrgics i religiosos...), la qual cosa no s’ha d’interpretar com a signe de fragmentació lingüística, sinó com una via de promoure l’ús de l’idioma mitjançant l’acostament del model de llengua valencià als seus usuaris. En esta direcció, l’AVL, acollint-se als punts 87 i 88 de la instrucció pontifícia *Liturgiam authenticam*, ha optat per fer una nova versió dels texts litúrgics catòlics, a partir dels texts canònics llatins, fidel no sols a les peculiaritats lingüístiques prò-

pies sinó a una rica tradició històrica de versions litúrgiques valencianes.

9. Sense perjudi del que assenyalava el punt anterior, en els usos oficials i institucionals de l'idioma que, amb un abast general, es fan fora del conjunt de tot el seu àmbit territorial, s'hauria d'utilitzar un model de llengua convergent, basat en formes clàssiques integradores, la determinació i aprovació del qual hauria de correspondre a les diferents institucions amb competències normatives sobre la llengua compartida. Esta desitjable convergència ha de ser perfectament compatible amb la possibilitat d'utilitzar els models de llengua propis de cada territori en els usos que afecten les relacions particulars entre les institucions de fora del nostre àmbit lingüístic (resta d'Espanya, Unió Europea...), per una banda, i les institucions i les persones físiques i jurídiques de les comunitats autònomes que compartixen el mateix idioma, per una altra.

En conseqüència, l'AVL, fent ús de les atribucions que li conferix l'article 5 de la Llei 7/1998, de 16 de setembre, de la Generalitat Valenciana, insta totes les institucions valencianes, les administracions, els poders públics i el sistema educatiu, així com els mitjans de comunicació, les entitats, els organismes i les empreses de titularitat pública o que compten amb finançament públic a ajustar les seues iniciatives en defensa de la denominació i l'entitat del valencià als principis i criteris continguts en el present dictamen. Així mateix, l'AVL fa una crida a tots els parlants del nostre idioma perquè, amb la màxima generositat i flexibilitat, cooperen en la solució del denominat conflicte lingüístic valencià amb sentit comú i visió de futur. És una condició necessària, per bé que no suficient, per a fer possible l'ús normal i la dignificació de l'idioma en un context de globalització creixent on la pervivència de llengües minoritzades com la nostra exigix, entre altres coses, una gran solidaritat entre tots els seus usuaris i l'allunyament tant de qualsevol temptació fragmentarista com de qualsevol esperiment uniformitzador monocèntric.

*Monestir de Sant Miquel dels Reis
València, 9 de febrer del 2005*

Comunicat de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana sobre el dictamen de l'AVL

1. El dictamen de l'AVL naix d'una situació social i política complexa i és fruit d'un laboriós consens, en el qual han incidit, entre altres factors, pressions polítiques i interessos partidistes diversos. En aquestes condicions, el dictamen constitueix un avanç significatiu però insuficient envers la resolució d'un conflicte estèril, derivat de la utilització política de la llengua i dels seus valors simbòlics.

2. El fet que l'AVL, anys després de la seua constitució, es manifeste sobre la identitat del valencià sols contribuirà a la superació de l'enfrontament civil si els governants superen els antagonismes polítics i, en lloc de dividir la societat valenciana, promouen els valors de cohesió cultural i lingüística i de retrobament col·lectiu amb la llengua pròpia.

3. L'esmentat dictamen fa una aportació rellevant a la resolució del conflicte identitari perquè, d'acord amb el consens de la romanística internacional i de la tradició filològica universitària:

a) Reconeix tàcitament i explícitament la unitat de la llengua catalana.

b) Enumera de manera inequívoca els territoris on aquesta es parla.

c) Precisa que l'expressió "sistema lingüístic" és sinònim de llengua.

d) Complementa el reconeixement indefugible de la unitat de la llengua amb remarques sobre la diversitat lingüística, i sobre les similituds i diferències entre identitat lingüística, identitat cultural i ciutadania política.

4. Tanmateix, els condicionants polítics del dictamen fan que s'hi bandege l'aspecte nuclear del conflicte: la determinació del nom amb què s'ha de designar la llengua, dins i fora dels seu àmbit territorial. En aquest sentit, el dictamen és calculadament ambigu i defuig un pronunciament clar perquè:

a) Renuncia a la denominació llengua

catalana que, d'acord amb la romanística, és el terme general que denomina el conjunt de varietats lingüístiques d'aquest idioma.

b) Propugna, en contra dels fets consolidats, que l'apel·latiu valencià s'use com a nom alternatiu de la llengua arreu del seu àmbit territorial, inclosos els contextes acadèmics, on, d'altra banda, són habituals les denominacions científiques català o llengua catalana.

c) Defensa la idoneïtat de l'expressió llengua valenciana, que tot i estar històricament documentada, fomenta la fragmentació de la llengua comuna.

d) Proposa, com a conseqüència de la indefinició onomàstica, uns criteris genèrics de codificació lingüística que insisteixen més del que és convenient en les peculiaritats valencianes, en detriment de la convergència normativa.

5. En definitiva, l'AVL reconeix la unitat de la llengua, però deixa passar l'ocasió de dir les coses pel seu nom; s'escuda en les limitacions juridicopolítiques que emparen la fluctuació onomàstica i trasllada als representants polítics la recerca d'una solució de compromís, funció per a la qual justament es pactà la creació d'aquest ens normatiu de la Generalitat Valenciana.

6. L'IIFV s'adhereix a la crida que fa l'AVL per tal que els parlants, amb generositat i flexibilitat, cooperen en la resolució del conflicte lingüístic, amb sentit comú i visió de futur. Així mateix, l'IIFV subscriu la declaració de l'Institut Joan Lluís Vives, que agrupa les universitats de parla catalana, i insta els poders polítics a abandonar el litigi dels noms com a eina sectària de confrontació política, a enaltir i dignificar la llengua compartida i a treballar amb il·lusió i fermesa per la seua recuperació col·lectiva.

*Alacant, Castelló i València,
10 de febrer de 2005*

“Els condicionants polítics del dictamen fan que s'hi bandege l'aspecte nuclear del conflicte”